

Dragan ĐUKANOVIĆ*

SPOLJNOPOLITIČKO POZICIONIRANJE CRNE GORE NAKON OBNOVE NEZAVISNOSTI 2006. GODINE**

Apstrakt: Nekoliko mjeseci nakon što je obnovila nezavisnost, država Crna Gora je ujedno otpočela proces (re)definisanja svojih spoljnopolitičkih prioriteta i ciljeva („Spoljnopolitički/Vanjskopolitički prioriteti”, Vlada Crne Gore, novembar 2006). Uistinu, njeni su spoljnopolitički prioriteti i unutar bivše Savezne Republike Jugoslavije (od 1997. do 2003), a potom i Državne zajednice Srbija i Crna Gora (2003–2006), bili vezani dominantno za evroatlantske integracije. No Crna Gora je nakon 2006. godine, kao teritorijalno relativno mala mediteranska i (zapadno)balkanska država odredila tri suštinska spoljnopolitička prioriteta, čija bi implementacija trebalo da rezultira poboljšanjem njenog međunarodnog položaja.

S tim u vezi, u njenom strateškom spoljnopolitičkom dokumentu ponajprije je navedena težnja ka članstvu države u Evropskoj uniji i Sjevernoatlantskom savezu, a na regionalnoj ravni odnosa i potpuna konsolidacija i normalizacija odnosa sa susjednim državama. Crna Gora je, takođe, u navedenom desetogodišnjem vremenskom razdoblju uspjela da osnaži svoje strateško partnerstvo sa Sjedinjenim Američkim Državama, ali i izgradi kvalitetne bilateralne odnose sa državama Evropske unije (Savezna Republika Njemačka, Velika Britanija, Francuska i susjedna Italija). Osnažena uloga Crne Gore na spoljnopolitičkom planu pokazala se i u njenom učešću u radu međunarodnih organizacija, a posebno u okviru Savjeta Evrope i Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju.

Kada se en générale sagleda deset godina sprovođenja aktuelne spoljnopolitičke koncepcije Crne Gore, može se uočiti značajan napredak u njenom repozicioniranju u regionalnim, evropskim i globalnim okvirima. Treba napomeniti i da je u implementaciji definisanih prioriteta Crna Gora vidno napredovala u pregovorima sa Evropskom

* Dr Dragan Đukanović, vanredni profesor, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu

** Predavanje pod istovjetnim naslovom autor je održao u Crnogorskoj akademiji nauka i umjetnosti 1. decembra 2016. godine.

unijom (status kandidata stečen je 2010. godine), i da je na Zapadnom Balkanu ona predvodnik procesa evropskih integracija. Pored ovoga, Crna Gora je uspjela da u okviru savremenih sistema kolektivne bezbjednosti svoje mjesto pronađe u skorašnjem članstvu u Sjevernoatlantskom savezu (NATO). Takođe, Crna Gora je ponajviše od svih postjugoslovenskih država uspjela da postigne i u rješavanju preostalih otvorenih bilateralnih pitanja sa svojim susjedima i da doprinese širem procesu evropeizacije ovog regiona, koji je opterećen brojnim latentnim i manifestnim napepostima i bezbjednosnim izazovima.

Ključne riječi: Crna Gora, vanjska politika, prioriteti, strategija, evropske integracije, regionalna saradnja, međunarodne organizacije

KONTEKST

Hiljadugodišnja državotvornost Crne Gore, otjelotvorena prvobitno u Duklji, a potom i u Zeti, pokazala je koliko je bilo bitno njeno stalno (re)pozicioniranje u međunarodnim razmjerama, ali i definisanje spolj-nopolitičkog kursa. Naime, tokom čitave istorije Crna Gora je bila suočena sa brojnim izazovima, nalazeći se u veoma teškoj geostrateškoj poziciji između Zapada i Istoka.¹ U pojedinim etapama državne istorije Crne Gore dolazilo je do predominacije uticaja pojedinih regionalnih i globalnih aktera na njen položaj (Mletačka republika, Austrougarska, Carevina Rusija itd.).² Sâm *continuum* crnogorske savremene državnosti, dominantno vezane za razdoblje nakon druge polovine XIX vijeka, pokazao je koliko se sam njen habitus transformiše u skladu sa međunarodnim okolnostima i odnosima.³ Gašenje vlastitog nekoliko vjekova dugog kontinuiteta državnosti Crne Gore 1918. godine i njeno „utapanje” u unitarnu troetničku jugoslovensku zajednicu *de facto* je poništilo i njenu međunarodnu „prepoznatljivost”. Štaviše, država Crna Gora, koja je međunarodno bila priznata nakon 1878. godine,⁴ uspjela je da zapravo zahvaljujući vlastitoj spoljnoj politici i diplomatskoj aktivnosti, koja

¹ Vidjeti: Živko Andrijašević, *Istorija Crne Gore (od najstarijih vremena do 2006)*, Vukotić Media, Atlas fondacija, Beograd, 2015, str. 9–112.

² *Ibidem*, 89–112. i 203–218.

³ Vidjeti: Sreten Perović, „Važniji datumi crnogorske istorije”, u: Steren Perović (ur.), *Dukljanski knez Sveti Vladimir 970–1016: 1000 godina crnogorske državnosti (1016–2016)*, Fondacija „Sveti Petar Cetinjski”, Nova Pobjeda, Podgorica, 2016, str. 211–231.

⁴ Vidjeti: „Berlinski ugovor, potpisan 13. jula 1878”. U: Momir Stojković (ur.), *Balkanski ugovorni odnosi 1876–1996*, JP Službeni list SR Jugoslavije, SJU Međunarodna politika, Beograd, 1998, str. 117–131.

je uistinu bila višestruko vezana za Carevinu Rusiju, nestane sa političke karte tadašnje Evrope, uporedo s nestankom ove imperije.⁵

Zanesena idejama panslovenstva i pravoslavnog integracionizma, dominantna je javnost tadašnje Crne Gore žrtvovala svoju državu, prepustajući vlastitu sudbinu drugim akterima i izmješajući uticaj pod kojim je bila sa Petrograda na Beograd. Naravno, privremeni i neprincipijelni dogovori srpske i hrvatske buržoazije unutar nekadašnje „Prve” Jugoslavije dominantno su krojili i njenu spoljnu politiku, ne sagledavajući interese cijelokupne zajednice. Tako se i njeno spoljnopolitičko središte izmješta sa prvobitne okrenutosti ka Francuskoj, preko pokušaja približavanja Italiji i Vatikanu do otvorene kolaboracije sa Hitlerovom Njemačkom. Crna Gora i njene posebnosti u tom smislu nijesu dolazile do izražaja, a pokušaji reafirmisanja nacionalnih i drugih osobenosti nijesu dali nikakve rezultate.

Pokušaji određenih krugova crnogorske javnosti da tokom Drugog svjetskog rata, a nakon nestanka Kraljevine Jugoslavije početkom aprila 1941. godine, ponovno vaskrsnu Kraljevinu Crnu Goru nijesu dali rezultate iz razloga što crnogorski narod većinski nije uvidio mogućnost da za vrijeme okupacije od strane susjedne Italije obnovi pun kapacitet vlastite državnosti.⁶ Nestankom fašističke Italije gotovo istovremeno je bilo ugroženo i postojanje takve paradržavne tvorevine na tlu Crne Gore. Štaviše, tek je zahvaljujući Narodnooslobodilačkoj borbi i redefinisanoj crnogorske nacionalne i državotvorne posebnosti unutar nje udaren temelj savremenoj državnosti Crne Gore.⁷ Bez ovakvog vezivanja Crne Gore i nekadašnje Jugoslavije sa djelovanjem Antifašističke koalicije ona bi se ponovo suočila sa samonegacijom, a možda i nestankom.

Tokom postojanja „Druge” Jugoslavije Crna Gora je uspjela da iznjedri veliki broj diplomata i političara koji su uticali na formulisanje državne spoljne politike. Period jugoslovenske diplomatije u periodu od 1945. do 1990. godine pokazao je koliko se realno percipiranje međunarodnih okolnosti jedne zemlje i uvažavanje njene pozicije može uspješno valorizovati. No, u periodu neposredno uoči disolucije bivše Socijalističke

⁵ Živko Andrijašević, *Dinastija Petrović-Njegoš*, Narodna knjiga, Podgorica, Mi-ba Books, Beograd, 2016, str. 549–575.

⁶ Federiko Godi, „Fašistički poredak u okupiranoj Crnoj Gori (1941–1943)”, *Matica crnogorska*, br. 66, Podgorica, ljeto 2016, str. 119–190.

⁷ Živko Andrijašević, *Istorija Crne Gore (od najstarijih vremena do 2006)*, op. cit, str. 289–306.

Federativne Republike Jugoslavije Crna Gora i njeni interesi bivaju zaobidjeni zahvaljujući suženom i po nju lošim odabirom dviju ponuđenih koncepcija. S jedne strane, slovenačke i hrvatske političke elite težile su zapravo ubrzanom nestanku Jugoslavije, dok je režim u Beogradu zajedno sa svojim „satelitima” pokušavao da očuva privid jugoslovenske federalne zajednice sa *de facto* dominacijom srpskog faktora.⁸ Kako tadašnji Beograd nije imao nikakve saveznike za taj plan, bilo je evidentno da će se čitav niz otpočetih konflikata na prije svega centralnim područjima nekadašnje Jugoslavije (djelovi Hrvatske i Bosna i Hercegovina) pretvoriti u set izgubljenih ratova.⁹ Crna Gora se u tom trenutku pragmatično opredijelila za onu stranu pod čijim će okriljem tokom posljednje decenije XX vijeka, ipak, biti pošteđena šire unutrašnje devastacije i potencijalnog ukinuća. No ona na određeni način jeste ponovo žrtvovala svoj identitet i posebnost, kao i međunarodnu poziciju zahvaljujući međunarodnoj izolaciji nekadašnje Savezne Republike Jugoslavije (1992–1996). Svaki pokušaj obnove vlastite državnosti u toj deceniji, ali i širem okruženju, uticao bi na faktičku opstojnost Crne Gore, prirodni multietnički sklad i očuvanje svih privrednih kapaciteta.

Dakle, Savezna Republika Jugoslavija, čiji je sastavni dio bila i Republika Crna Gora, zbog nekonzistentnosti i nepostojanja bilo kakve spoljnopolitičke koncepcije, lutala je u razdoblju između 1992. i 2000. godine od prenaplašavanja rješavanja statusa Srba u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (1991–1995), preko kosovske krize (1998–1999), do neuspjelog pokušaja ulaska u Savez Rusije i Bjelorusije (1999).¹⁰ Međutim, treba napomenuti da je u tom periodu zahvaljujući unutrašnjem repozicioniranju Crne Gore unutar SR Jugoslavije, a posebno nakon raskola u nekada jedinstvenoj vladajućoj Demokratskoj partiji socijalista u prvoj polovini 1997. godine, tadašnjoj zajedničkoj državi ponuđena nova i alteranativna spoljnopolitička strategija, koja je podrazumijevala otklanjanje svih posljedica dotadašnje međunarodne izolacije, poboljšane odnose u regionu nekadašnje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i, što je najvažnije, pojavila se ideja evroatlantskih integracija.

⁸ Dragan Đukanović, „Spoljnopolitičko pozicioniranje Srbije (SRJ/SCG) od 1992. do 2015. godine”, *Međunarodna politika*, god. LXVI, br. 1158–1159, Beograd, str. 115–127.

⁹ *Ibidem*, str. 115–127.

¹⁰ *Ibidem*, str. 115–127.

Naravno, svojevrsna spoljnopolitička autističnost tadašnjih beogradskih političkih krugova nije predstavljala povoljno tle da se ove ideje prenesu i na savezni nivo sve do promjene vlasti u Srbiji 2000. godine.¹¹ Gotovo istovjetna spoljnopolitička koncepcija na nivou SR Jugoslavije otpočela je sa implementacijom u drugoj polovini naredne godine nakon ekspozea tadašnjeg saveznog ministra inostranih poslova SR Jugoslavije, Gorana Svilanovića.¹²

Međutim, poslije atentata na srpskog premijera Zorana Đinđića 2003. godine u ovoj državi članici Državne zajednice Srbija i Crna Gora uslijedilo je i postupno redefinisavanje ovih spoljnopolitičkih prioriteta usljed novog jačanja nacionalističkih tendencija. Kao prioritet na međunarodnom planu zapravo se tada ponovo potvrđuje rješavanje statusa Kosova, kao i položaj Srba u državama nastalim od Jugoslavije (Hrvatskoj i BiH). Na taj način ponovo su evroatlantske integracije bile stavljene u drugi plan, a uporedo sa tim i poboljšanje odnosa sa prije svega „novim” susjedima. Crna Gora je u takvom ambijentu zapravo bila suočena sa nasdave suženim izborom, odnosno da i dalje vodi svoju spoljnu politiku ili da se prinudno uklapa u nekakve okvire koji nijesu predstavljali realni odraz njenih interesa.

Ovakvo „puzajuće” redefinisavanje spoljne politike Državne zajednice Srbija i Crna Gora, a zahvaljujući predominaciji interesa zvaničnog Beograda, odrazilo se na više nego uočljivo razmimoilaženje sa zvaničnom Podgoricom.¹³ Prepoznajući to, Evropska unija je krajem 2005. godine za Crnu Goru i Srbiju, još uvijek u okviru aranžmana Državne zajednice Srbija i Crna Gora, uvela takozvani „dvostruki kolosjek”, koji je pokazivao da se njihov put postupno razilazi, odnosno da one jedna drugu objektivno ne mogu pratiti u kontekstu dinamike evropskih integracija. Godinu

¹¹ Izuzetak predstavlja Forum za međunarodne odnose Evropskog pokreta u Srbiji, koji je 1997. godine usvojio „Predlog platforme za alternativnu spoljnu politiku”. Vidjeti u: „Jugoslavija i međunarodna zajednica”, *Spoljnopolitičke sveske*, br. 3, Beograd, 1997. Međutim, sve do 2000. godine postojao je jako uzak krug eksperata i intelektualaca u Srbiji, koji je podržavao ovakvu spoljnopolitičku koncepciju za SR Jugoslaviju.

¹² Vidjeti: „Ekspoze Gorana Svilanovića, saveznog ministra za inostrane poslove u Saveznoj skupštini SR Jugoslavije”, Beograd, 24. oktobar 2001. u: Nataša Dragojlović, Stanislav Sretenović, Dragan Đukanović i Dragan Živojinović (urs.), *Spoljna politika Srbije: strategije i dokumenta*, Evropski pokret u Srbiji, 2011, str. 286–312.

¹³ Dragan Đukanović, *Balkan na posthladnoratovskom raskršću (1989–2016)*, Službeni glasnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2016, str. 118–121.

i po dana nakon raspada Državne zajednice SCG, tj. krajem 2007. godine, uslijedilo je i proglašavanje statusa „vojne neutralnosti” Srbije, što je značilo njeno faktičko odstupanje od sedam godina ranije promovisanih težnji za članstvom u Sjevernoatlantskom savezu.¹⁴ Ovo je ujedno pokazalo da bi perspektiva nekadašnjeg državnog zajedništva Srbije i Crne Gore dugoročno bila nestabilna ili, zapravo, neodrživa, imajući u vidu i razlike u spoljnopoličkim opcijama Crne Gore i Srbije.

„NOVA” CRNA GORA I KONTINUITET NJENIH SPOLJNOPOLITIČKIH NASTOJANJA (1997–2006–DANAS)

Obnovom svoje državne nezavisnosti 2006. godine Crna Gora je novo reafirmisala sve one prioritete, ciljeve i zadatke koje su promovisale njene vlasti nakon 1997. godine, dakle gotovo prije dvije decenije.¹⁵ Štaviše, ona je kao relativno mala mediteranska te (zapadno)balkanska država uspjela da se u novim okolnostima uspješno pozicionira i da predstavlja veoma predvidivog i nadasve pouzdanog međunarodnog aktera u ovom vazda prilično nestabilnom dijelu Evrope.

Vlada Republike Crne Gore je šest mjeseci nakon proglašenja nezavisnosti 2006. godine usvojila i strateški dokument u oblasti međunarodnih odnosa — *Spoljnopolički prioriteti Crne Gore*.¹⁶ Naime, ovim dokumentom je na veoma kvalitetan način uspješno „skenirana” spoljnopolička i međunarodna pozicija države Crne Gore, i u potpunosti definisana lista prioriteta s tim u vezi, a u skladu sa njenim interesima, ali i nadasve potvrđenom proaktivnom ulogom. Naravno, definisanje spoljnopoličkih prioriteta i ciljeva zapravo je veoma otežano u izrazito

¹⁴ Dragan Đukanović, „Vojna neutralnost Srbije u zapadnobalkanskom kontekstu”, u: Srđan Korać (ur.), *Uticao vojne neutralnosti Srbije na bezbednost i stabilnost u Evropi*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Hanns Seidel Stiftung, Beograd, 2016, str. 270–283.

¹⁵ Dragan Đukanović, Ivona Lađevac, „Definisanje spoljnopoličkih prioriteta: slučaj Crne Gore”, u: Edita Stojić-Karanović i Slobodan Janković (urs.), *Elementi strategije spoljne politike Srbije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2008, str. 32–47.

¹⁶ „Spoljnopolički prioriteti Crne Gore”, Vlada Crne Gore, 2006. Internet: <http://www.mvpei.gov.me/ministarstvo/spoljno-politicki-prioriteti>, 22/12/2016. Prvobitna verzija ovog teksta je sadržala naslov „Spoljnopolički prioriteti”, ali se nakon donošenja Ustava Crne Gore tokom 2007. godine i ovaj dokument preimenovao u „Vanjskopolički prioriteti”.

podijeljenim društvima u kojima postoje dubinske i veoma izražene podjele po pojedinim pitanjima. Međutim, ukoliko uopšteno sagledamo vanjsku politiku Crne Gore nakon obnove nezavisnosti prije deset godina, možemo da vidimo da je najznačajnija linija podjela unutar crnogorske javnosti bila i ostala vezana za članstvo u Sjevernoatlantskom savezu.

Za razliku od pojedinih država regiona Zapadnog Balkana, poput Hrvatske ili Albanije, Crna Gora nije prenaplaćavala i/ili pak negirala neku od svojih temeljnih geostrateških i geopolitičkih odrednica.¹⁷ Naime, ona je sebe definisala kao državu kako u balkanskom, tako i u *mediteranskom civilizacijskom krugu*.¹⁸ Crna Gora je uistinu na taj način uspjela da uobliči sve naslage svog desetovjekovnog državnog identiteta, spajajući tekovine uticaja Zapada i Istoka, koji su se susretali na njevoj teritoriji. Takođe, njena spoljnopolitička pozicija tijesno je vezana i za njen multietnički karakter te za činjenicu da u okviru nje žive i četiri naroda, čije se nacionalne države nalaze u neposrednom susjedstvu (Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija i Albanija).

Za razliku od drugih država susjedstva i šire regije Jugoistočne Evrope, Crna Gora je svoja temeljna vanjskopolitička opredjeljenja uvrstila i u svoj konstitutivni akt.¹⁹ U preambuli *Ustava Crne Gore* iz 2007. godine jasno su podvučena evropska i evroatlantska nastojanja zemlje.²⁰ Pored navedenog, u članu 15 ovog akta ukazano je da će se u relacijama sa drugim subjektima međunarodnih odnosa (državama i međunarodnim organizacijama) Crna Gora voditi načelima međunarodnog javnog prava i prijateljskih odnosa.

Ipak, treba ukazati na činjenicu da je u skladu, kako sa *Ustavom Crne Gore*, tako i „Vanjskopolitičkim prioritetima”, Vlada Crne Gore tokom proteklih deset godina zapravo utemeljila takav kurs koji podrazumeva ponajprije „zapadne” integracije, ali poboljšanje regionalne saradnje, kao

¹⁷ U Hrvatskoj se dvije i po decenije negira njena bilo kakva relacija sa Balkanom, pa čak i u geografskom smislu. S druge strane, u Albaniji je istican dominantno njen mediteranski geostrateški položaj u odnosu na Balkan. Vidjeti: Dragan Đukanović, *Balkan na posthladnoratovskom raskršću (1989–2016)*, *op. cit.*, str. 127–130.

¹⁸ „Vanjskopolitički prioriteti Crne Gore”, III — Implementacija vanjskopolitičkih prioriteta.

¹⁹ U *Ustavu Crne Gore* iz 2007. godine umjesto ranijeg izraza „inostrani poslovi” koriste se pojmovi vanjska (član 100) i spoljna politika (član 51). Vidjeti: *Ustav Crne Gore, Službeni list Crne Gore*, br. 1/2007.

²⁰ *Ustav Crne Gore*, premabula, alineja 5.

i dobrosusjedskih odnosa.²¹ U tom smislu evidentan je u navedenom periodu uticaj Crne Gore na dodatnu „relaksaciju” savremenih balkanskih odnosa, bilo kroz prevashodno poboljšanje bilateralnih odnosa sa susjedima koji su nastali na tlu bivše Jugoslavije (Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija i Kosovo), ali i sa Albanijom i Italijom. U tom smislu ona je tokom protekle decenije značajno ojačala i ubrzala vlastitu integraciju unutar Evropske unije i Sjevernoatlantskog saveza.

Treba podvući da se vanjskopolitička aktivnost Crne Gore u razdoblju nakon osamostaljenja zapravo fundirala na tri ravni — evropskoj, regionalnoj i globalnoj. Stoga su i temeljni prioriteti u vanjskoj politici usklađeni s navedenim nivoima opštosti.²² Naime, ovi su prioriteti vezani za težnju Crne Gore ka članstvu u Evropskoj uniji i Sjevernoatlantskom savezu, a potom i unaprijeđenje i dugoročnu održivost dobrosusjedskih odnosa i regionalne saradnje, kako na razini Zapadnog Balkana, tako i Jugoistočne Evrope.²³ Premda Crna Gora jeste mala evropska zemlja, ona je jasno definisala i svoje prioritetne bilateralne odnose sa kako najuticajnim državama u svijetu, tako i onima koje dominiraju u pojedinim svjetskim subregionima. Takođe, ona je uspjela da kao mediteranska država ukaže i na prioritete saradnje i sa zemljama ovoga regiona, ali i da utvrdi opšte smjernice djelovanja u međunarodnim organizacijama (Ujedinjene nacije, Savjet Evrope, Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju itd.).²⁴

Ukoliko uopšteno sagledamo gotovo dvije decenije dugo razdoblje u kojem je Crna Gora konstituisala svoj savremeni spoljnopolitički kurs, možemo zaključiti da su konstante njene opredijeljenosti vezane za savremene integrativne procese (evropske i evroatlantske), kao i poboljšanje odnosa država u regionu — nepromijenjene. To je ostavilo mogućnost da se Crna Gora na regionalnom nivou percipira kao svojevrzni „facilitator” prilično složenih i još uvijek neriješenih odnosa. Kada je u pitanju postojeće nesaglasije najšire javnosti unutar Crne Gore vezano za pojedine vanjskopolitičke prioritete, a prije svega povodom članstva u NATO-u, trebalo bi ukazati da je ono postojalo i u većem broju članica koje su primljene u ovaj savez tokom proteklih petnaestak godina. Međutim, kada analiziramo rezultate prethodnih parlamentarnih izbora (16.

²¹ „Vanjskopolitički prioriteti Crne Gore”, I — Uvod.

²² *Ibidem*, II—Vanjskopolitički prioriteti Crne Gore.

²³ *Ibidem*, II — 1. Integracija u Evropsku uniju i Sjevernoatlantski savez.

²⁴ *Ibidem*, II, 3. b. Učešće u radu međunarodnih organizacija.

oktobar 2016) i postojeću „partijsku strukturu” Skupštine Crne Gore, te to „preslikamo” na njihovo opredjeljenje prema članstvu u NATO-u, jasno je da će postojati više nego tijesna većina kada se bude odlučivalo o članstvu u ovoj organizaciji.²⁵

DOMETI VANJSKE POLITIKE CRNE GORE NAKON 2006. GODINE

U prethodnom dijelu rada ukazano je kako su definisani spoljnopolitički prioriteti Crne Gore, odnosno koji su ciljevi bili postavljeni još neposredno nakon obnove državne nezavisnosti tokom 2006. i 2007. godine. Kako bismo izvršili evaluaciju postignutih rezultata, možemo krenuti od pregleda konkretnih aktivnosti, a prije svega u oblasti evropskih, kao i evroatlantskih integracija.

EU. U proteklih deset godina Crna Gora je u poređenju sa većinom država Zapadnog Balkana najviše napredovala u pravcu članstva u Evropskoj uniji. Ona je još 2007. godine potpisala *Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju*, a tri godine kasnije, tj. 2010. godine postala je i kandidat za članstvo u Uniji.²⁶ Polovinom 2012. godine otpočeo je i formalno pretpristupni pregovarački proces. Do danas je Crna Gora otvorila 24 poglavlja (od ukupno 35), što predstavlja realnu mogućnost da će ih, u regionalnom kontekstu, najbrže i okončati.

Oko članstva u Evropskoj uniji u Crnoj Gori postoji najširi konsenzus. Nužne reforme u svim segmentima društva se sprovode, a usvajaju se i tekovine evropskog zakonodavstva. Posebno je bitno napomenuti da je u okviru pregovaračkog poglavlja 31. — *Zajednička spoljna i bezbjednosna politika Evropske unije*, Crna Gora pokazala u regiji najveći pomak, imajući u vidu da je usaglašenost njene vanjske politike sa ovim EU instrumentom već godinama gotovo stopostotna.²⁷ Ovo poglavlje je, inače, otvoreno 24. juna 2014. godine. Naravno, s tim u vezi su postojali

²⁵ Očekuje se da će prilikom izjašnjavanja o članstvu u NATO-u oko 50 od 81 poslanika Skupštine Crne Gore glasati „za” (poslanici Demokratske partije socijalista, Liberalne partije, Socijaldemokrata, stranaka manjina, Socijaldemokratske partije Crne Gore i Ujedinjene reformske akcije — URA).

²⁶ Dragan Đukanović, *Balkan na posthladnoratovskom raskršću (1989–2016)*, op. cit, str. 68–73.

²⁷ Dragan Đukanović, „The Process of Institutionalization of the EU’s CFSP in the Western Balkans Countries during the Ukraine Crisis”, *Croatian International Relations Review*, Vol. XXI, No. 72, International Economic and Political Relations, Zagreb, September 2014 — March 2015, pp. 81–106.

izvjesni izazovi povodom pridruživanja Crne Gore restriktivnim mjerama koje je Evropska unija uvela prema Ruskoj Federaciji zbog njene uloge u ukrajinskoj krizi i aneksije poluostrva Krim 2014. godine. Međutim, i pored uvođenja sankcija Rusiji, broj turista iz ove zemlje koji dolaze na Crnogorsko primorje nije se značajnije umanjio.²⁸

NATO. Svakako najznačajnije postignuće savremene crnogorske spoljnopoličke aktivnosti predstavlja skorašnji ulazak zemlje u Sjevernoatlantski savez. Objektivna procjena regionalnih te globalnih bezbjednosnih izazova, rizika i prijetnji upućuje da je prirodni ambijent za obnovljenu crnogorsku nezavisnost članstvo u Sjevernoatlantskom savezu. Naime, Crna Gora, kao relativno mala država, na ovaj će način ući u dominantni svijetski sistem kolektivne bezbjednosti i na taj način doprinijeti i relaksaciji odnosa na Zapadnom Balkanu, imajući u vidu pojedine aspiracije Ruske Federacije da se ovaj proces širenja NATO-a na Balkanu trajno suspenduje. Kada se sagleda okruženje Crne Gore, evidentno je da su od njenih šest susjeda tri već članovi NATO-a, a da je sjeverna mediteranska regija ulaskom Crne Gore u NATO gotovo u potpunosti „zaokružena”. Crna Gora se na taj način pridružuje asocijaciji onih država svijeta s kojima dijeli zajedničke vrijednosti i tekovine (ljudska prava, stabilnost, liberalna demokratija itd.), a ujedno doprinosi i uobličavanju i inače jako složene, nikada finalizovane „slagalice” balkanske stabilnosti.²⁹ Treba napomenuti da je Crna Gora o ovom pitanju uspjela da pokaže vlastitu dosljednu opredijeljenost u borbi protiv terorizma i organizovanog kriminala, kao vodećih izazova savremenog svijeta.

Mora se istaći i da je u poređenju s periodom neposredno nakon obnavljanja nezavisnosti unutar Crne Gore evidentno povećan broj građana koji podržavaju atlantsku perspektivu zemlje. Tome su doprinijele veoma uspješne pozitivne kampanje, kao i konkretne aktivnosti Vlade, kao i Ministarstva odbrane i Ministarstva vanjskih poslova i evropskih integracija.³⁰

Crnogorski put ka članstvu u NATO-u otpočeo je ulaskom u Partnerstvo za mir (novembar 2006), potom potpisivanjem sporazuma

²⁸ „U Crnoj Gori zabilježen rast ruskih turista”, *Analitika*, Podgorica, 13. maj 2015. Internet: <http://portalanalitika.me/clanak/186768/u-crnoj-gori-zabiljezen-rast-broja-ruskih-turista>, 12/12/2016.

²⁹ Momčilo Radulović i Boško Jakšić, *Crna Gora u NATO — regionalne i globalne perspektive*, Evropski pokret u Crnoj Gori, Friedrich Ebert Stiftung, Podgorica, 2016, str. 5–7.

³⁰ Vidjeti specijalizovani portal — <http://www.natomontenegro.me/naslovna>.

Individualni akcioni plan partnerstva (Individual Partnership Action Plans — IPAP) iz 2008. i ulaskom u aranžman zvan *Jadranska povelja* iste godine. Potom je 2009. godine Crna Gora dobila *Akcioni plan članstva (Membership Action Plan — MAP)*, a već naredne godine Vojska Crne Gore je pristupila jedinicama NATO-a u Avganistanu u okviru misije ISAF (*International Security Assistance Force*). Od samita NATO-a u Velsu u septembru 2014. godine ovaj put je dobio dodatno ubrzanje zahvaljujući tome što je bila predviđena i mogućnost ulaska Crne Gore u punopravno članstvo i prije narednog sastanka na vrhu ove organizacije. Tako je 2. decembra 2015. godine Crna Gora dobila pozivnicu za članstvo u Sjevernoatlantskom savezu, a u maju 2016. godine je otpočelo ratifikovanje *Protokola o pristupanju u svim državama članicama ovog saveza*.

Region. Opredijeljenost crnogorskih vlasti još nakon okončanja sukoba u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1995. godine, kao i na Kosovu 1999. godine, bila je vezana za poboljšanje bilateralnih odnosa sa novim susjedima, kao i za jačanje saradnje sa njima u svim sferama.

Kada se iz šire regionalne perspektive pogleda bilateralna ravan odnosa između ovdašnjih država, jasno je da je Crna Gora uspjela da ponajviše konsoliduje iste.³¹ Sa Hrvatskom su odnosi umnogome poboljšani i pored izvjesnih problema koji su bili vezani uz dešavanja na dubrovačkom ratištu polovinom 1991. godine. U tom smislu ostaće zasigurno još neko vrijeme neriješeno pitanje razgraničenja dviju država na moru u okolini poluostrva Prevlaka.³² Ostali segmenti bilateralnih odnosa su umnogome postigli poželjan nivo dobrosusjedstva između Hrvatske i Crne Gore. Slično je i sa odnosima Crne Gore sa susjednom Bosnom i Hercegovinom, sa dodatkom da je međudržavno razgraničenje uspješno okončano krajem avgusta 2015. godine u Beču, a na marginama Berlinskog procesa.³³

Odnosi Crne Gore sa Srbijom su od 2012. godine u stalnom usponu. Prethodne krize u odnosima prvobitno su bile prouzrokovane otežanim prihvatanjem same činjenice crnogorske nezavisnosti 2006. godine u tada vladajućim krugovima u Beogradu, a kasnije su bile vezane

³¹ Dragan Đukanović, *Balkan na posthladnoratovskom raskršću (1989–2016)*, op. cit, str. 179–180. i 185–188.

³² *Ibidem*, str. 179–180.

³³ *Ibidem*, str. 185.

za priznavanje nezavisnosti Kosova 2008. godine od strane Crne Gore.³⁴ S druge strane, Podgorica je nerijetko ukazivala na povremena mijenjanja vladajućih struktura u Srbiji u politički život susjedne Crne Gore kroz podršku prosrpskim političkim partijama u razdoblju između 2008. i 2012. godine. Ipak, treba naglasiti da je nivo odnosa Crne Gore i Srbije poboljšana i pored nekolicine ne baš preteških otvorenih bilateralnih pitanja — razgraničenje dviju država, kao i status Srba u Crnoj Gori i Crnogoraca u Srbiji. Takođe, ostalo je neriješeno i pravno regulisanje dobijanja dvojnog državljanstva Crne Gore i Srbije.³⁵ U prvobitnoj verziji *Spoljnopolitičkih prioriteta Crne Gore* s kraja 2006. godine bilo je riječi o *tijesnim* i bliskim odnosima sa Srbijom, koji su rezultat istorijskih i drugih okolnosti, ali u postojećoj verziji ovoga dokumenta to nije tako formulisano.³⁶ Naime, ovim povodom se ističe da su crnogorsko-srpski odnosi *od posebnog značaja*, ali uz napomenu nužnog međusobnog razumijevanja i *ravnopravnog partnerstva*.³⁷

Crna Gora je i pored izvjesnih problema uspjela da pokaže proaktivnu i kreativnu ulogu u uspostavljanju odnosa sa Kosovom, koje je 2008. godine jednostrano proglasilo nezavisnost. I pored činjenice da crnogorska manjina nije priznata na Kosovu, vlasti u Prištini stalno nagovještavaju da će se to dogoditi u kratkom periodu.³⁸ Očigledno je, međutim, da *Ustav Kosova* neće uskoro biti izmijenjen u dijelu koji se tiče predstavljenoosti Crnogoraca u njegovom parlamentu.³⁹ Usljed stalnih protesta radikalnijih krugova kosovske opozicije proces demarkacije državne granice između Crne Gore i Kosova i dalje nije ratifikovan u kosovskoj skupštini. To je ujedno i najznačajniji bilateralni problem na relaciji Podgorica — Priština.

Proteklih deset godina Crna Gora je pokazala značajnu spremnost da potpomogne u radu multilateralnih vidova regionalne saradnje na

³⁴ Dragan Đukanović, „Republika Srbija i Crna Gora — analiza bilateralnih odnosa i problema nakon 2006. godine”, *Srpska politička misao*, god. XXII, vol. 48, br. 3, Institut za političke studije, Beograd, 2015, str. 51–70.

³⁵ *Ibidem*, str. 51–70.

³⁶ Navedeno prema: Dragan Đukanović, Ivona Lađevac, „Definisanje spoljnopolitičkih prioriteta: slučaj Crne Gore”, u: Edita Stojić-Karanović i Slobodan Janković (urs.), *Elementi strategije spoljne politike Srbije*, op. cit, str. 32–47.

³⁷ „Vanjskopolički prioriteti Crne Gore”, II-Vanjskopolički prioriteti Crne Gore. 2. Unapređenje i održavanje dobrosusjednskih odnosa i regionalne saradnje.

³⁸ Dragan Đukanović, *Balkan na posthladnoratovskom raskršću (1989–2016)*, op. cit, str. 188.

³⁹ *Ustav Kosova*, član 64, stav 2.2.

Balkanu i na jugoistoku Evrope. To se posebno pokazalo 2008. godine tokom procesa transformacije Pakta za stabilnost u Jugoistočnoj Evropi u Savjet za regionalnu saradnju, ali i prilikom zaključenja aranžmana CEFTA 2006. godine. Takođe, ona je veoma aktivno učestvovala u Procesu saradnje u Jugoistočnoj Evropi, ali i pojedinim inicijativama koje nijesu fokusirane isključivo na Balkan, poput Centralnoevropske inicijative, Jadransko-jonske inicijative i Evro-mediteranskog partnerstva.⁴⁰

Dodatni doprinos Crna Gora je dala i u iniciranju regionalnih infrastrukturnih projekata — Koridora XI (Bar — Boljare — Beograd), Jadransko-jonske autoceste, najave obnavljanja željezničke pruge Beograd — Bar itd. Posebno, međutim, treba istaći angažman crnogorskog Ministarstva vanjskih poslova i evropskih integracija polovinom 2013. Godine, kada je ono bilo jedan od inicijatora uspostavljanja novog koncepta regionalne saradnje — Zapadnobalkanska šestorka (*Western Balkan 6* — *WB 6*).⁴¹ Premda ova reforma multilateralne saradnje nije realizovana u prvobitno zamišljenom obliku zbog nedostatka šireg konsenzusa političkih elita država regiona Zapadnog Balkana, navedeni koncept i dalje predstavlja vizionarski putokaz u kojem pravcu ubuduće treba da se kreće regionalna saradnja.

Crna Gora je i bilateralno sa svojim susjedima podstakla saradnju u oblasti evropskih integracija sa ciljem njihovog ubrzanja i stvaranja perspektiva uspješnog i razvijenog Zapadnog Balkana. U tom smislu su zaključeni posebni memorandumi o saradnji u oblasti evropskih integracija sa Bosnom i Hercegovinom, Srbijom i Albanijom.⁴² To pokazuje koliko Crna Gora zapravo uviđa značaj napretka u evrointegracionom procesu svih svojih susjeda po stabilnost ovog dijela Balkana.

Bilateralna saradnja. Nakon obnove nezavisnosti Crne Gore započeo je i proces uspostavljanja diplomatskih odnosa sa brojnim zemljama, kao i proces izgradnje diplomatsko-konzularne mreže. Vlada Crne Gore je u *Spoljnopolitičkim prioritetima* definisala da su odnosi sa Saveznom Republikom Njemačkom, Ujedinjenim Kraljevstvom Velike Britanije i

⁴⁰ Vidjeti: „Multilateralni odnosi”, Ministarstvo vanjskih poslova, 2. decembar 2016. Internet: <http://www.mvpei.gov.me/rubrike/multilateralni-odnosi>, 22/12/2016.

⁴¹ Dragan Đukanović, „Zapadnobalkanska šestorka — evropski podsticaji regionanoj saradnji”, *Evropsko zakonodavstvo*, god. XII, br. 45–46, Beograd, 2013, str. 302–312.

⁴² Dragan Đukanović, „Saradnja između Republike Srbije i Crne Gore u evrointegracionom procesu”, *Evropsko zakonodavstvo*, god. XIII, br. 52–53, Beograd, str. 306–320.

Sjeverne Irske, kao i Francuskom i Italijom od posebnog značaja.⁴³ To znači da su odnosi sa navedenim državama veoma bitni kada je riječ o državama članicama Evropske unije. Svi navedeni bilateralni odnosi su u većoj meri proteklih deset godina adekvatno konstituisani i utemeljeni.

U širem, evropskom kontekstu, posebno su bili istaknuti odnosi sa Poljskom, Češkom, Slovačkom, Mađarskom, Rumunijom, Bugarskom i Grčkom. I odnosi sa navedenim državama Centralne, Istočne i Južne Evrope su u međuvremenu prilično napredovali. Za Crnu Goru su posebno bila bitna vanjskopolitička iskustva malih zemalja u Evropi (Lihtenštajn, Kipar, Island, Andora, Monako, Luksemburg i San Marino).⁴⁴ U tom kontekstu su, takođe, strateškim spoljnopolitičkim dokumentom Crne Gore bili obuhvaćeni i odnosi sa njima.

Kada je pak riječ o odnosima Crne Gore sa vodećim državama svijeta, treba naglasiti da su za nju tokom protekle dvije decenije, a posebno nakon obnove nezavisnosti 2006. godine, bili bitni strateški odnosi sa Sjedinjenim Američkim Državama. To je bilo i iskustvo gotovo svih država u regionu Jugoistočne, ali i Centralne Evrope. Za crnogorsko-američke odnose se u *Vanjskopolitičkim prioritetima* koristi izraz *partnerski odnosi*, koji su *od posebne važnosti*.⁴⁵ No, nesumnjivo je da je riječ upravo o konceptu strateških odnosa između Crne Gore i Sjedinjenih Američkih Država.

Iako je *Vanjskopolitičkim prioritetima Crne Gore* bilo ukazano na izrazitu produbljenost kulturnih i istorijskih odnosa sa Ruskom Federacijom, oni su se veoma uspješno razvijali sve do ukrajinske krize (2013–2014). Potom je usljed evidentne smanjene komplementarnosti njihovih spoljnopolitičkih ciljeva došlo do svojevrsnog razilaženja vlasti u Podgorici i Moskvi. S jedne strane, Ruska Federacija ne gleda blagonaklono na crnogorski put ka članstvu u NATO-u, dok se, s druge strane, Crna Gora pridružila restriktivnim mjerama Evropske unije prema Ruskoj Federaciji, odnosno podržala korpus ekonomskih mjera i sankcija prema ovoj zemlji 2014. godine.⁴⁶ Ovaj će se svojevrsni razlaz vanjskih politi-

⁴³ „Vanjskopolitički prioriteti Crne Gore”, II, 3. Razvijanje bilateralne i multilateralne međunarodne saradnje, a. Razvijanje bilateralne saradnje, Odnosi s evropskim i zemljama EU.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*, II, 3. Razvijanje bilateralne i multilateralne međunarodne saradnje, a. Razvijanje bilateralne saradnje, SAD.

⁴⁶ Dragan Đukanović, „The Process of Institutionalization of the EU’s CFSP in the Western Balkans Countries during the Ukraine Crisis”, *Croatian International Relations Review*, *op. cit.*, pp. 81–106.

ka Crne Gore i Ruske Federacije očito nastaviti i u narednom razdoblju usljed sve drastičnijeg protivljenja Moskve skorašnjoj i sve više izglednoj crnogorskoj integraciji u NATO. Treba ukazati da je Crna Gora uspostavila veoma dobre ekonomske odnose sa Narodnom Republikom Kinom, koja je spremna u narednom periodu da finansijski podrži značajnije nacionalne i regionalne infrastrukturne projekte i da poveća stepen ulaganja u crnogorsku privredu.⁴⁷

Kada je riječ o uticajnijim državama u pojedinim svijetskim (sub) regionima, Crna Gora je uspjela da osnaži odnose sa Kanadom, Brazilom, Australijom, Argentinom, kao i Japanom, a u skladu sa ranije definisanim prioritetima.⁴⁸ Takođe, pored nesumnjivo dobrih bilateralnih odnosa Crne Gore sa državama Jadransko-jonske regije, mediteranska dimenzija njene vanjske politike osnažena je i odnosima sa Turskom te državama arapskog svijeta (Sjeverna Afrika i Saudijsko poluostrvo).⁴⁹

Međunarodne organizacije. Poslije obnove državne nezavisnosti Crna Gora se veoma brzo uključila u rad brojnih međunarodnih organizacija. U tom smislu ona je učesćem u ovim organizacijama uspjela da promoviše vlastite državne interese i ciljeve. Posebno su bitne aktivnosti Crne Gore u Ujedinjenim nacijama i njenim specijalizovanim agencijama, a u cilju sprovođenja *Milenijumskih razvojnih ciljeva svjetske organizacije*.⁵⁰ Jednu od najznačajnijih činjenica, kada je riječ o multilateralnoj saradnji, predstavlja to što je Crna Gora 2012. godine postala članica Svjetske trgovinske organizacije.

U okviru rada Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju Crna Gora je dobila značajan podsticaj za pravosudne i policijske reforme, kao i razvoj demokratskih institucija i ljudskih prava. U okviru njenog rada nekadašnji predsjednik crnogorskog parlamenta Ranko Krivokapić je tokom 2013. godine ujedno predsjedavao i Parlamentarnoj skupštini OEBS-a.

⁴⁷ Dragan Đukanović, *Balkan na posthladnoratovskom raskršću (1989–2016)*, op. cit, str. 48–50.

⁴⁸ „Vanjskopolitički prioriteti Crne Gore”, II, 3. Razvijanje bilateralne i multilateralne međunarodne saradnje, a. Razvijanje bilateralne saradnje, Odnosi sa ostalim značajnijim svjetskim državama.

⁴⁹ *Ibidem*, II, 3. Razvijanje bilateralne i multilateralne međunarodne saradnje, a. Razvijanje bilateralne saradnje, Zemlje mediteranskog kruga.

⁵⁰ „Crna Gora i Ujedinjene nacije”, Ministarstvo vanjskih poslova Crne Gore, Internet: <http://www.mvpei.gov.me/rubrike/multilateralni-odnosi/UN/Crna-Gora-i-Ujedinjene-nacije/>, 15/12/2016,

Crna Gora se Savjetu Evrope pridružila 2007. godine. Premda je 2011. ukinuta Kancelarija Savjeta Evrope u Podgorici, ova je organizacija finansirala i realizovala brojne projekte u oblasti pravosuđa, reforme nacionalnog zakonodavstva i implementacije evropskih standarda ljudskih prava.⁵¹ Takođe, u narednom razdoblju Crna Gora će nastaviti sa ratifikacijom velikog broja rezolucija Savjeta Evrope.

ZAKLJUČAK

Nakon obnavljanja nezavisnosti, Crna Gora je uspjela da jasno pozicionira vlastitu ulogu u savremenim međunarodnim odnosima, te s tim u vezi ujedno i da realno formuliše spoljopolitičke prioritete. Ovi prioriteti su u potpunosti komplementarni sa crnogorskim regionalnim i evropskim okruženjem, ali i položajem zemlje u globalnim odnosima. No, navedeno utvrđivanje svog međunarodnog položaja Crna Gora je započela još u drugoj polovini 90-ih godina XX vijeka unutar ranije Savezne Republike Jugoslavije, a potom i Državne zajednice Srbija i Crna Gora. Ipak, posebnu dinamiku procesi evropskih i evroatlantskih integracija Crne Gore dobijaju nakon povratka/obnove njene nezavisnosti i punog međunarodnopravnog subjektiviteta.

Evropske i evroatlantske integracije zemlje su vidno ubrzane proteklih nekoliko godina, što bi trebalo prevashodno rezultirati skorašnjim i izglednim članstvom Crne Gore u NATO-u. Istovremeno, proces pridruživanja Evropskoj uniji je takođe veoma ubrzan. Kada je o regionu Zapadnog Balkana riječ, evidentno je da se Crna Gora izvan i unutar njega ne percipira kao problem, već kao neko ko potpomaže uspostavu načela dobrosusjedstva i poboljšanja bilateralnih odnosa. To je veoma značajno jer se Crna Gora sve više može smatrati mjestom susreta (zapadno)balkanskih država, ali i brojnih struktura njihove javnosti (političke, ekonomske, kulturne, naučne, prosvjetne itd.). U tom međunarodnom i regionalnom kontekstu svojevrsna je komparativna prednost Crne Gore upravo takva njena geografska, ali i vanjskopolitička pozicija.

Inače, veoma je bitno napomenuti da bi realizacija svih vanjskopolitičkih prioriteta bila realno teško ostvariva bez prethodnog strateškog partnerstva Crne Gore sa Sjedinjenim Američkim Državama. Ovo je

⁵¹ „Crna Gora i Savjet Evrope”, Ministarstvo vanjskih poslova Crne Gore, Internet: <http://www.mvpei.gov.me/rubrike/multilateralni-odnosi/SE/Crna-Gora-i-Savjet-Evrope/>, 15/12/2016.

partnerstvo više puta u savremenoj političkoj istoriji Crne Gore potvrđivano i pojavljivo se kao povoljno tle za realizaciju određenih ciljeva u spoljnoj politici. S druge strane, imajući u vidu nužnost usaglašavanja vlastite spoljne politike sa Zajedničkom spoljnom i bezbjednosnom politikom Evropske unije, Crna Gora je uvela restriktivne mjere Ruskoj Federaciji i to zbog njenog involviranja u krizu u Ukrajini. Na taj način prilično su uzdrmani temelji inače, u toku druge polovine protekle decenije, kvalitetnih bilateralnih odnosa između Podgorice i Moskve.⁵²

Prije gotovo dvije decenije promovisani, a 2006. godine formalizovani i formulisani, vanjskopolitički prioriteti Crne Gore sve više odražavaju i širi unutrašnji društveni konsenzus. Premda je osmišljen kao dugoročni strateški dokument, *Vanjskopolitički prioriteti Crne Gore iz 2006. godine* sadrže one ciljeve koji za Crnu Goru trenutno uopšte nijesu daleko od realizacije, poput članstva u EU i NATO, a i ostali njegovi segmenti su umnogome već implementirani. Oni su doprinjeli i ubrzanju i široj modernizaciji crnogorskog društva, kroz prihvatanje savremenih evropskih vrijednosti i civilizacijskih okvira.

LITERATURA

- [1] Andrijašević, Živko, *Dinastija Petrović-Njegoš*, Narodna knjiga, Podgorica, Mi-ba Books, Beograd, 2016.
- [2] Andrijašević, Živko, *Istorija Crne Gore (od najstarijih vremena do 2006)*, Vukotić Media, Atlas fondacija, Beograd, 2015.
- [3] „Berlinski ugovor, potpisan 13. jula 1878.” U: Momir Stojković (ur.), *Balkanski ugovorni odnosi 1876–1996*, JP Službeni list SR Jugoslavije, SJU Međunarodna politika, Beograd, 1998, str. 117–131.
- [4] „Crna Gora i Savjet Evrope”, Ministarstvo vanjskih poslova Crne Gore, Internet: <http://www.mvpei.gov.me/rubrike/multilateralni-odnosi/SE/Crna-Gora-i-Savjet-Evrope/>, 15/12/2016.
- [5] „Crna Gora i Ujedinjene nacije”, Ministarstvo vanjskih poslova Crne Gore, Internet: <http://www.mvpei.gov.me/rubrike/multilateralni-odnosi/UN/Crna-Gora-i-Ujedinjene-nacije/>, 15/12/2016.
- [6] Đukanović, Dragan i Lađevac, Ivona, „Definisanje spoljnopolitičkih prioriteta: slučaj Crne Gore”, u: Edita Stojić-Karanović i Slobodan Janković (urs.), *Elemen-*

⁵² Vidjeti izjavu Marije Zaharove, portparolke Ministarstva spoljnih poslova Ruske Federacije od 30. novembra 2016. Izvor: „Rusija za dijalog sa Crnom Gorom”, *Radio i televizija Crne Gore*, Podgorica, 30. novembar 2016. Internet: <http://www.rtcg.me/vijesti/politika/149010/rusija-za-dijalog-sa-cg.html>, 22/12/2016.

- ti strategije spoljne politike Srbije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2008, str. 32–47.
- [7] Đukanović, Dragan, „The Process of Institutionalization of the EU’s CFSP in the Western Balkans Countries during the Ukraine Crisis”, *Croatian International Relations Review*, Vol. XXI, No. 72, International Economic and Political Relations, Zagreb, September 2014 — March 2015, pp. 81–106.
- [8] Đukanović, Dragan, „Republika Srbija i Crna Gora — analiza bilateralnih odnosa i problema nakon 2006. godine”, *Srpska politička misao*, god. XXII, vol. 48, br. 3, Institut za političke studije, Beograd, 2015, str. 51–70.
- [9] Đukanović, Dragan, „Saradnja između Republike Srbije i Crne Gore u evrointegracionom procesu”, *Evropsko zakonodavstvo*, god. XIII, br. 52–53, Beograd, str. 306–320.
- [10] Đukanović, Dragan, „Spoljnopolitičko pozicioniranje Srbije (SRJ/SCG) od 1992. do 2015. godine”, *Međunarodna politika*, god. LXVI, br. 1158–1159, Beograd, str. 115–127.
- [11] Đukanović, Dragan, „Vojna neutralnost Srbije u zapadnobalkanskom kontekstu”, u: Srđan Korać (ur.), *Uticaj vojne neutralnosti Srbije na bezbednost i stabilnost u Evropi*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Hanns Seidel Stiftung, Beograd, 2016, str. 270–283.
- [12] Đukanović, Dragan, „Zapadnobalkanska šestorka — evropski podsticaji regionanoj saradnji”, *Evropsko zakonodavstvo*, god. XII, br. 45–46, Beograd, 2013, str. 302–312.
- [13] Đukanović, Dragan, *Balkan na posthladnoratovskom raskršću (1989–2016)*, Službeni glasnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2016.
- [14] „Ekspoze Gorana Svilanovića, saveznog ministra za inostrane poslove u Saveznoj skupštini SR Jugoslavije”, Beograd, 24. oktobar 2001. u: Nataša Dragojlović, Stanislav Sretenović, Dragan Đukanović i Dragan Živojinović (urs.), *Spoljna politika Srbije: strategije i dokumenta*, Evropski pokret u Srbiji, 2011, str. 286–312.
- [15] Godi, Federiko, „Fašistički poredak u okupiranoj Crnoj Gori (1941–1943)”, *Matica crnogorska*, br. 66, Podgorica, ljeto 2016, str. 119–190.
- [16] „Multilateralni odnosi”, Ministarstvo vanjskih poslova, 2. decembar 2016. Internet: <http://www.mvpei.gov.me/rubrike/multilateralni-odnosi>, 22/12/2016.
- [17] Perović, Sreten, „Važniji datumi crnogorske istorije”, u: Steren Perović (ur.), *Dukljanski knez Sveti Vladimir 970–1016: 1000 godina crnogorske državnosti (1016–2016)*, Fondacija „Sveti Petar Cetinjski”, *Nova Pobjeda*, Podgorica, 2016, str. 211–231.
- [18] „Predlog platforme za alternativnu spoljnu politiku”. U: „Jugoslavija i međunarodna zajednica”, *Spoljnopolitičke sveske*, br. 3, Beograd, 1997.
- [19] Radulović, Momčilo i Jakšić, Boško, *Crna Gora u NATO — regionalne i globalne perspektive*, Evropski pokret u Crnoj Gori, Friedrich Ebert Stiftung, Podgorica, 2016.
- [20] „Rusija za dijalog sa Crnom Gorom”, *Radio i televizija Crne Gore*, Podgorica, 30. novembar 2016. Internet: <http://www.rtcg.me/vijesti/politika/149010/rusija-za-dijalog-sa-cg.html>, 22/12/2016.
- [21] „Vanjskopolitički prioriteti Crne Gore”, Vlada Crne Gore, 2006. Internet: <http://www.mvpei.gov.me/ministarstvo/spoljno-politicki-prioriteti>, 22/12/2016.

- [22] „U Crnoj Gori zabilježen rast ruskih turista”, *Analitika*, Podgorica, 13. maj 2015. Internet: <http://portalanalitika.me/clanak/186768/u-crnoj-gori-zabiljezen-rast-broja-ruskih-turista>, 12/12/2016.
- [23] Ustav Crne Gore, *Službeni list Crne Gore*, br. 1/2007.

Dragan ĐUKANOVIĆ

FOREIGN POLICY POSITIONING OF MONTENEGRO AFTER
THE REGAINING OF INDEPENDENCE IN 2006

Summary

Several months after regaining its independence, the state of Montenegro has also initiated the process of (re) defining its foreign policy priorities and goals („Foreign policy priorities,” the Government of Montenegro, November 2006). In fact, its foreign policy priorities were tied to the dominant Euro-Atlantic integrations within the former Republic of Yugoslavia (1997–2003) and then within the State Union of Serbia and Montenegro (2003–2006). After 2006, Montenegro as a territorially relatively small Mediterranean and (Western) Balkan state defined three essential foreign policy priorities. The implementation of these priorities should result in an improvement of its international position.

In this regard, in its strategic foreign policy document, the tendency towards membership in the European Union and the North Atlantic Alliance is emphasized. At the regional relations level is emphasized the full consolidation and normalization of relations with neighboring countries. Montenegro has also managed to strengthen its strategic partnership with the United States in the above-mentioned ten-year period, but also to build quality bilateral relations with the European Union (Federal Republic of Germany, Great Britain, France and neighboring Italy). The strengthened role of Montenegro on the foreign policy plan has also been shown in its participation in the work of international organizations, especially within the Council of Europe and the Organization for Security and Co-operation in Europe.

When we look at ten years of implementation of the current foreign policy concept of Montenegro in general, we can observe significant progress in its repositioning in regional, European and global frameworks.

Key words: Montenegro, foreign policy, priorities, strategy, European integration, regional cooperation, international organizations